

Dr. Adnan ABDULVAHİTOĞLU
JSGA

Risk yönetiminin amaçları, risk ve tehlikelerle karşılaşma ihtimalini en aza indirme, toplumun risklere karşı kırılganlık derecesini düşürme ve karşı hazırlık derecesini yükseltme olarak ele alınabilir.

Türkiye’de Terörizm, Samimiyet ve Risk Yönetim Stratejileri; Kurmaca, Aldatmaca

GİRİŞ

Terörist eylemlerin toplumsal yapıda neden olduğu ekonomik, sosyal ve politik etkiler telafisi zor sonuçlar doğurmaktadır. İletişim ve ulaşım imkânlarının artmasıyla birlikte hızla küreselleşen dünyada, terör örgütleri de hızla değişmekte, diğer terör örgütleri ve organize suç örgütleri ile işbirliği içerisinde hareket etmektedirler. Bugün suç dünyasında artan bu hareketlilik, ulusal sınırları aşır uluslararası niteliğe bürünmüştür. Artık dünyada herhangi bir yer ve zamanda terör eylemi yapılabilir haldedir ve terör örgütlerine karşı başta müttefik ve dost ülkeler olmak üzere tüm devletlerin samimiyet ve işbirliği içerisinde hareket etmeleri zaruretini ötesine geçmiştir.

Bu nedenle terör eylemlerini sadece bir suç olarak değil, ekonomik, sosyal ve politik etkileri ile birlikte bütüncül bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Biyolojik, kimyasal, nükleer vb. şekillerde yapılabilecek terör eylemlerinin ülkelerin kritik altyapı tesislerinden, sağlık sistemlerine kadar beşeri hayatın tüm alanına tesir edebilmeleri, hükümetlerin terörizmle mücadelede risk odaklı stratejiler geliştirmeleri ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Bu kapsamda hükümetlerin terörizm ile mücadele programlarında; terör tehdidini tanımlamaları, analiz etmeleri, değerlendirmeleri ve bunların etki ve şiddetlerini ortaya koymaları önem arz

etmektedir. Bu bağlamda risk yönetim stratejileri odaklı sadece önleyici çalışmalar yapılması değil, dost ve müttefik ülkeler ile üye olunan uluslararası kuruluşların terörizmle mücadele stratejileri doğrultusunda, işbirliği ve eşgüdüm içerisinde samimi çalışmalar yapılması da gerekmektedir.

Ancak rekabet savaşları ve asimetric savaş gibi parametreler uluslararası ilişkilerde değişikliği sebep olurken samimiyet kavramının da değişmesine etki etmişlerdir. Kendi toplumlarına karşı samimi davranan ülkeler, uluslararası ortamda bazı yerlerde dost bazı yerlerde ise rakip olarak birbirlerinin karşısına çıkmakta, dost gibi görünmekte ancak samimi davranmamakta, kendi menfaat ve çıkarları söz konusu olunca düşmanca davranmaktan hatta terör örgütlerini birbirlerine karşı paravan olarak kullanmaktan bile kaçınmamaktadırlar. Ulusal ve uluslararası ortamda terörizmle mücadele konusunda fark gözetmeksizin içtenlikle hareket eden Türkiye, aynı hareketi başta dost ve müttefik ülkeler olmak üzere tüm uluslararası toplumdan beklemektedir.

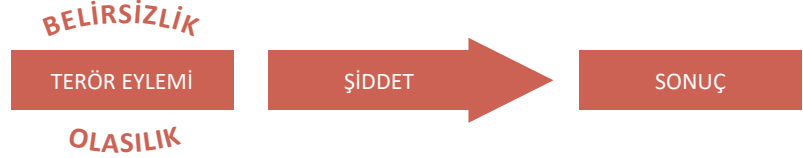
1. TERÖRİZM İLE MÜCADELEDE RISK YÖNETİM STRATEJİLERİ

Risk analizi, risk yönetimi, risk yönetim stratejileri vb. kavramlarının anlaşılabilmesi için belirsizlik, tehlike, tehdit ve risk

kavramlarının doğru tanımlanması gerekmektedir. Bunlardan temel kavram olan risk, herhangi bir konuda gelecek dönemde oluşması muhtemel kayıpları, zararları ve tehditleri ifade etmektedir. Bu kapsamda yapılan risk analizinin amacı, oluşan risk sonucunda ortaya çıkacak etki ve tehlikelerin türünü ve büyüklüğünü ortaya koymaktır. Risk yönetimi ise tehlike ve tehditlerin tanımlanması, riskin değerlendirilmesi, kontrol tedbirlerinin belirlenmesi, uygulanması ve elde edilen sonuçların kıymetlenmesidir.

Risk yönetiminin amaçları, risk ve tehlikelerle karşılaşma ihtimalini en aza indirme, toplumun risklere karşı kırılganlık derecesini düşürme ve karşı hazırlık derecesini yükseltme olarak ele alınabilir. Bu bağlamda terörizm tehdidi de bir risk olarak algılanmakta, terörizmle mücadelede taktik süreç bir risk analizi olarak ifade edilirken, terörizmle mücadele konusunda politika belirleme ve uygulamalar ise siyasi iradenin komutasında yürütülen stratejik seviyede bir risk yönetim süreci olarak ifade edilmektedir. Kısaca risk analizi herkes tarafından yapılabilirken, risk yönetimi sadece yetkili kişilerce yürütülen bir süreci ifade etmekte olup, bu bağlamda terörizmle mücadele stratejilerinin hükümetlerce belirlenmesi ve yönetilmesi gerekmektedir.

Bir önleyici çalışma olan risk yönetiminin genel olarak, olması muhtemel problemlerin tanımlanması ve risk değerlendirme sürecinin yönetilmesi olduğu göz önüne alındığında; önleyici tedbirlerinin öneminin her geçen gün daha da arttığı terörizm ile mücadele politikalarının belirlenmesinde risk yönetimi uygulamalarının kullanımı önemli bir kazanım olarak ortaya çıkmaktadır (Beren, 2013, s.91).

Şekil 1. Terörizmle mücadelede risk (Yazar tarafından oluşturulmuştur).

Şekil 1'de gösterilen terör eylemlerinin gerçekleşme olasılığı ve sürecin belirsizliği bir araya getirildiğinde ortaya çıkacak muhtemel terör eyleminin şiddetinin neden olacağı zarar ve kayıpların ekonomik, sosyal, politik ve idari sonuçlarının da bir çarpan olarak ele alındığı süreç terör riskini ifade etmektedir. Bu bağlamda terör risk derecelerinin ve tedbir alınması gereken alanların belirlenmesi terörizmle mücadelede risk analizinin temel unsurlarını oluşturmaktadır. Bu süreçte vatandaşların terörizmle mücadele sürecinde yaşadıkları terör tehdidi kaynaklı güvenlik riskleri 4 ana başlıkta değerlendirilebilir. Bunlar;

- Terör örgütlerince istismar edilebilecek güvenlik açıkları, savunmasız/zayıf alanlar ile bunların neden olacağı tehlikeli durumların tespiti,
- Bu tehlikeleri durumların ortaya çıkardığı terör risklerinin tespiti,

- Olması muhtemel terör eylemlerinin olasılık ve şiddetlerini tespit edilerek risk derecelerinin belirlenmesi,
- Risk derecesine göre alınacak tedbirlerin belirlenmesi ve uygulanmasıdır.

1.1. Terörizm ile Mücadelede Risk Yönetim Stratejilerinin Oluşturulması

Hedeflerine ulaşabilmek için hukuka aykırı her türlü eylemin yapıldığı ve insanlık dışı şiddet eylemlerinin kullanılmaktan çekinilmediği terör eylemleri tehdidin taktiksel yönünü içermektedirken, terörizm ise terör eylemlerinin uzun vadede devamlılığını esas alan stratejik boyutunu oluşturmaktadır. Bu yüzden hükümetlerin;

- Terörün ivedilikle çözülmesi gereken bir güvenlik meselesi olduğunu net olarak ortaya koyabilmeleri,

Şekil 2. Terörizmle mücadelede risk yönetim stratejilerinin oluşturulması (Yazar tarafından oluşturulmuştur).

- ii. Terörizmle mücadelede risk yönetimi sürecini ve güvenlik kavramını daha iyi anlayabilmeleri,
- iii. Bu kapsamda stratejik bir politika belirleyebilmeleri ve terör risk analizinin taktik ve operatif seviyede güvenlik kuvvetlerince nasıl algılandığını ortaya koyabilmelerinde yarar görülmektedir.

Araştırmacılar güvenlik kavramını çoğunlukla tehdit odaklı bir kavram olarak ya da risk tabanlı bir kavram olarak tanımlamaktadır. Terör örgütleri ise, kamu düzenini zedelemeye, toplumun birlik ve beraberlik duygusunu kaybetmesini sağlayarak toplumu gruplara ayırmaya ve kamplaştırmaya çalışmaktadır. Terör ve terörizmle mücadele ifadelerinin kavramsal birlikteliği, kamu düzeni, emniyet ve asayiş ile toplumsal huzurun sağlanmasında birlik, beraberlik ve birlikte yaşama kültürünün korunmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle terörizmle mücadele harekâtında temel kavramların risk ve tehdit odaklı olarak belirlenip, terörizmin temel hedeflerinin tespit edilmesini sağlayacak özgün stratejiler geliştirilmesi önem arz etmektedir (Beren, 2013:97).

1.2. Samimiyet

Genel olarak içtenliği ifade etmede kullanılan samimiyet, kavramsal olarak ulusların kendi içsel duygu ve düşünce akışları içerisinde diğer ulusların hayatına dokunmaları yani onların varlığını önemsemeleri, kendi toplumlarının yaşam sorumluluğunu aldıkları gibi diğer toplumların varoluşlarına da saygı duymalarıdır. Bu felsefeye aykırı olarak devletlerin, küresel güçler arasında var olmak, yeni nimetlere erişmek veya dünya nimetlerinin paylaşımından daha fazla pay almak maksadıyla; “uluslararası ilişkilerde sürekli dostluk veya düşmanlığın olmadığı, çıkar ve menfaatlerin geçerli olduğu” prensibiyle

hareket etmeleri, uygulanan politikalarının gerçekliğinin ve geçerliliğinin uluslararası toplum tarafından sorgulanmasına neden olmaktadır.

Dış ilişkiler mensuplarının temsil ettikleri ülkeler adına uyguladıkları bu politikalar, samimiyetlerini kaybettikleri, doğru politika ve düşünce sisteminden uzaklaştıkları, “hukukun üstünlüğü” ve “insan hakları” gibi ilkeleri unuttukları ve yeni değerler üretmeyip yeni küresel stratejiler geliştiremedikleri görülmektedir. Bunun gerçek sebebi temsil ettikleri makama karşı besledikleri aidiyet duygusunun eksikliği olup, bu makamlara insani değerleri yüksek şahısların getirilmesi ve devletlerarası politikaların bu yetkin şahıslarca inanarak, severek ve layıkıyla yürütülmesi sayesinde uluslararası ilişkilerde samimiyet de aratacaktır.

1.3. Kurmaca-Aldatmaca

Uluslararası ilişkilerde kurmaca, sosyal, ekonomik ve siyasi politikaların detaylarının ulusların bakış açısıyla irdelenmesini sağlamaktadır. Bunlar irdelenirken bir edebi eleştirimen gözüyle bakılarak, kurmacanın beşeriyete uygunluğu veya yapay olup olmadığı da sorgulanmaktadır.

Kurmacanın insanları neden etkilediğinin gerçekliği, çoğu kurmacanın hayata uygun olduğu kadar yapay olabileceğinin de ihtimalinde gizlidir. Bazı yazarlar kurmacanın kendisinin birçok detayı barındırdığını, kurmacada asıl zorluğunun yapay karakter yaratmadaki zorluk olduğunu belirtmektedir. Ancak anlatıda yapay olanı betimlemek gerçek olanı betimlemekten daha kolaydır. Yani aldatmak gerçeği anlatmaktan daha kolaydır ve kurmacanın kendine özgü sınırları vardır.

Kurmacaya yeni bir karakter sokmak için, önce onunla ilgili güçlü bir algı oluşturulması, ardından karak-

terin geçmişini esas alıp geçmişe ve geleceğe yönelik varsayımlarda bulunulması gerekmektedir. Kurmaca oluşturmanın en zor yanı, gerçeklik yanının karışık, belirsiz ve bilinçsiz olmasının beklenmesidir. Çünkü kurmacada bir şeylerin hayal edilmesi istenir ancak inanılması istenmez, yani kamuoyunun aldatılması esastır (Uzar, 2017). Bu bağlamda müttefiklerin günümüz dünyasında uyguladıkları terörizmle mücadele stratejileri, bir insan üretimi olan kurmacanın hem yapaylık durumunun hem de gerçekliğinin yani hayata uygunluğunun sorgulanmasının bir aldatmadan ibaret olduğunun göstergesidir.

2. ULUSLARARASI İLİŞKİLERDE MÜTTEFİKLER VE SAMİMİYET SORUNU, BATI’NIN TERÖRİZM İLE İMTİHANI

Literatürde terör ifadesi genellikle, kontrolsüz kitlelerinin yarattığı, aşırı şiddet ve katliamları, terörizm ise siyasi maksatlarla, iradi olarak bir teori ya da ideolojiye dayalı, sistematik ve hesaplı şekilde yapılan terör eylemlerini tanımlamakta kullanılmaktadır.

Terör örgütlerinin yapısal olarak ayakta kalabilmeleri için gerekli olan en önemli husus şüphesiz ki uluslararası suç örgütleri ve güç odaklarından aldıkları destek ile uyuşturucu ticareti, kaçakçılık, göçmen kaçakçılığı vb. organize suçlardan kazandıkları paradır. Bu bağlamda terörizmin uluslararası boyutunun incelenmesi gerekmektedir.

2.1. Terörizmin Uluslararası Boyutu

Terör örgütleri her geçen gün diğer terör örgütleri ile olan ilişkilerini daha da artırmakta, işbirliğine gitmekte, ulusal ve uluslararası suç

örgütleri ile bağlantılar kurmaktadır. Sürekli gelişen iletişim ve ulaşım imkanları ile birlikte hareketlilikleri artan, ulusal sınırları aşip uluslararası hâle gelen, istedikleri yer ve zamanda eylem yapabilir, saklanabilir ya da barınabilir hale gelen terör örgütlerine karşı, devletlerin uluslararası mekanizmalar geliştirerek iş birliği ve dayanışma içerisinde hareket etme ihtiyaçları da artmaktadır.

Çünkü modernleşme ve teknolojik gelişmeler sonucunda iletişim ve ulaşım imkânlarının kolaylaşması ile birlikte hızla küçülen ve küreselleşen dünyada terörizm de aynı hızda yaygınlaşmakta, terör eylemlerinin şiddeti ve frekansı da aynı hızda artmaktadır. Bu nedenlerden dolayı terörizm ile mücadelede kullanılan güvenlik politikaları ve tedbirleri ile birlikte uluslararası birliktelik ve hukukun önemi de artmaktadır. Tamamen yok edilmesi mümkün olmayan terör örgütleri ile mücadelenin en güçlü ayağını uluslararası işbirliği ve uluslararası yasalar, yaptırım ve cezalar ile bu politikaların devamlılığı oluşturmaktadır (Gürel, 2008:3).

Terörizme karşı küresel çapta samimiyet, birliktelik ve süreklilik içerisinde ortak mücadele edilmesi gerekmektedir. Terörizm ile mücadele yapıyormuş gibi görünüşüne aksine destekleyici bir davranışta bulunulması tüm dünyaya felaket getirecektir.

Terörizme karşı küresel çapta samimiyet, birliktelik ve süreklilik içerisinde ortak mücadele edilmesi gerekmektedir. Terörizm ile mücadele yapıyormuş gibi görünüşüne aksine destekleyici bir davranışta bulunulması tüm dünyaya felaket getirecektir. Bu kapsamda, uluslararası işbirliği içinde istihbarat paylaşımı ve ortak operasyonların yapılması ve bunların samimiyetle devam ettirilmesi esastır. Bu noktada samimiyet ve süreklilikten bahsederken Türkiye'deki terör örgütlerine başta ABD ve Avrupa ülkeleri olmak üzere, birçok uluslararası platformda paydaş ve müttefik olduğumuz diğer ülkelerden dış destek sağlandığı acı bir gerçektir. Bu bağlamda değişik isimlerle terör örgütlerine siyasi, askeri, mali ve lojistik yönden destek veren 400'ün üzerinde sivil toplum örgütü (STÖ) görünümü yapılanmalar olduğu bilinmektedir (Gürel, 2008:115).

Burada amaçlarına daha kolay ve en az riskle ulaşmak isteyen güçlerin, terör örgütlerini doğrudan ya da STÖ aracılığıyla dolaylı yoldan destekledikleri görülmektedir. Terör örgütlerini istihbarat örgütleri aracılığı ile kullanan küresel güçler, ideolojik ve lojistik yönden uluslararası bir yapılanma yapmak zorunda kalan terör örgütlerini ülkelerinde büro veya temsilcilik açmalarına müsaade ederek himaye de etmektedir. Zira bir ülkede, terör unsurlarının, diğer devletlerin psikolojik, siyasi, lojistik, ekonomik hatta askeri desteği olmadan hayatta kalmaları oldukça zordur (Acar, 2019:1463).

Küresel düzeni tehdit eden en büyük aktörlerden biri olarak 2019 yılında ortaya çıkan COVID-19 salgını, terörizmle mücadeleye etki eden en önemli risk parametrelerinden biri olmuştur. Çünkü salgının en büyük etkisi ekonomik ve sosyal yapıda görülmekte olup, terör ör-

gütleri bu konuyu istismar etmeye çalışmaktadır. Kaynakların optimum faydayı sağlayacak şekilde planlandığı ve kullanıldığı, risk yönetimi odaklı, gerçekçi, kararlı, süreklilik ve samimiyet içeren bir terörizmle mücadelede önleyici stratejilerinin geliştirilmesi, her ortamda evrim geçirerek yaşamaya devam eden terör örgütleriyle mücadeleye katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, terörizmle mücadelede etkili olabilmenin ön koşulu, terörizm sorunsalını doğru olarak tanımlamak ve terörü doğuran sebepleri doğru olarak tespit edebilmektir.

Bir devletin egemenliğine ve güvenliğine yönelik en büyük tehditlerden birisi olan terör eylemleri ve terörizm sürekli şiddetten nemalanmakta ve devletleri bu şiddet ortamlarına çekerek meşruiyetlerinin sorgulanmasını istemektedirler. Bu nedenle, terörizmle mücadelenin demokrasi, insan hakları, temel hak ve özgürlükler gibi ilkelerin egemen olduğu bir ortamda, hukuki yöntemlerle yürütülmesi gerekmektedir. Çünkü aksi davranışlar, terör örgütlerinin ulusal ve uluslararası alanda istismar edebileceği konuları genişleterek, terörizmle mücadelenin geleceğini olumsuz yönde etkilemektedir (Tangör ve Sayın, 2012: 87).

Böylece terörizm, günümüzde uluslararası güvenliğe yönelik en önemli tehditlerden biri olmaktadır. Yıllardır uluslararası barış ve güvenliğe yönelik bir tehlike kaynağı olarak devam eden terör eylemlerinin meydana gelme olasılığı ve eylemlerin sonuçlarının (şiddeti) çarpımı terörizm riskini oluşturmaktadır. Bu hususlara ilave olarak, değişik risk değerlendirme tekniklerinde kullanılan, fark edilebilirlik veya terör olaylarının meydana gelme sıklığı (frekansı) ayrı bir paradigma olarak ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde sürekli gelişen teknoloji, kırsaldan şehirlere göç, dünya genelinde artan politik istikrarsızlıklar, fundamentalist grupların ortaya çıkması ile birlikte dinamik bir yapı arz eden terörizm ve terör eylemlerinin sayısında ve şiddetinde bir artış yaşanmaktadır. Terör eylemlerinin artan şiddeti ve sayısı, beraberinde başvurulmuş yöntemlerin ve kullanılan araçların çeşitliliklerinin de artmasını getirmekte olup, gelişen iletişim ve ulaşım imkânlarının teröristlerin kullandıkları araçları elde etmelerini kolaylaştırmakta, bu da eylemlerinin niteliklerinin ve niceliklerinin artmasına neden olmaktadır. Ayrıca hayatının hemen hemen her alanında kullanılan malzemelerden yapılan El Yapımı Patlayıcı (EYP) maddelerle yapılan terör eylemlerinin sebep olduğu can ve mal kaybındaki artış, terör örgütü mensuplarını cesaretlendirmekte, korku ve panik ortamı yaratmak isteyen terör örgütlerinin, amaçlarına ulaşmak için her türlü yöntemi muhahemelerine sebep olmaktadır (Şimşek, 2016: 333).

Bu şekilde uluslararası iş birlikçileri her geçen gün artan terörizm ile mücadelede, sadece güvenlik odaklı yaklaşımlar değil başta ekonomik, sosyal, politik ve idari alanlar olmak üzere hukuki ve kültürel alanlarda yapılacak uluslararası iş birliği daha etkili olacaktır (Derin ve Ark., 2020: 70). Bu nedenle terörizm ile mücadelede başta sosyal, politik ve ekonomik alanlarda dinamik bir yapıda risk tabanlı bir strateji geliştirilmesi ve disiplinler arası çalışılması gerekmektedir (Lum ve Ark., 2006).

Bu kapsamda terörizmle mücadelede tüm devletler ve uluslararası kuruluşların, çok yakın ve samimi bir iş birliği içerisinde koordineli olarak hareket etmeleri ve diyalog yollarını açık tutmaları öne çıkmaktadır. Ayrıca, son zamanda terör örgütle-

rine verilen uluslararası destekteki artış, terörizmle mücadelede zayıf ve başarısız olan devletler ile kendi çıkarları için terör örgütlerini paravan olarak kullanan devletler ve hükümet otoritesini kuramayan ve iç karışıklık yaşayan Suriye, Irak, Afganistan gibi devletlerin varlığının, terör örgütleri için barınma, yaşama ve yayılma alanı sağladığı görülmektedir.

Bu hususlar terör örgütlerinin sınıraşan ilişkiler kurduklarını göstermektedir. Terörizmle mücadelenin sadece ulusal alanlarda değil uluslararası alanlarda kurulacak ortaklıkların katkısı ile mümkün olacağını göstermekte olup, hükümetlerin terörizmle mücadelede uygulayabilecekleri risk yönetim stratejileri üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar;

- i. Ulusal güvenliğe yönelik bir tehlike kaynağı olarak terörizmin neden olduğu riskin tespiti,
- ii. Komşu ve müttefik ülkeler ile terörizmle mücadelede işbirliğine gidilerek, riskin kabul edilebilir seviyeye indirilmesi ve
- iii. Terörizm ile mücadelede uluslararası kuruluşların ve anlaşmaların etkinliğinin artırılarak, terörizm riskinin ortadan kaldırılmasıdır.

2.2. Terörizmle Mücadelede Müttefik İlişkiler

Uluslararası ilişkilerde güçlü ülkelerin her dönemin kendi konjonktürüne uygun politikalar yürüterek çıkarlarını korudukları ve sürdürdükleri bilinmektedir. Bu bağlamda, 15. yüzyılı ve 19. yüzyılı sırasıyla “Sömürgecilik Dönemi” ve “Emperyalist Dönem” olarak tanımlayan ve buna uygun politikalar üreten küresel güçler, 21. yüzyılı ise “Terörizm Dönemi” olarak tanımlayarak, yaşadıkları çıkar, güç ve iktidar mücadelesini farklı yöntemlerle günümüze kadar taşımışlardır (Acar,

2019: 1454). Hızlı küreselleşme ile “ulus-devlet” kavramının giderek önemini kaybettiği dünyada üretimin artırdığı küresel ilişkinin, uluslararası etkileşimi de artıracığı ve mezhepsel veya etnik temele dayalı küçük devletlerin ortaya çıkacağı görüşlerinin kamuoyuna servis edildiği görülmektedir.

Özellikle Ortadoğu’yu yani Türk-İslam coğrafyasını hedef alan ve ABD’nin Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) olarak ortaya koyduğu yeni dünya düzeni, Şekil 3’te gösterilen Kuzey Afrika’dan Çin’e kadar büyük bir coğrafyanın sosyal, politik ve ekonomik olarak yeniden yapılandırılması, coğrafyanın parçalanarak, mikro-devletler oluşturulmasını öngörmektedir. ABD, böylece Ortadoğu’yu şekillendirip Avrasya’yı kontrol altında bulundurmaya Körfez bölgesine yani petrol yataklarına hâkim olmayı ve gelecekte, tek kutuplu bir dünya oluşturmayı hedeflemektedir (Tavukçu, 2018).

Bu bağlamda Türkiye’nin Avrasya’nın merkezinde etkili bir güç olmasını istemeyen küresel güçler ve bazı ülkeler, terör örgütlerini maşa gibi kullanmaktadır. Terör örgütleri de aynı şekilde eylem için gençleri maşa olarak kullanmaktadır. Dünyadaki bütün terör örgütlerinin, ideoloji, iç ve dış destek, para, elaman ve eylemler sayesinde varlıklarını sürdürdükleri bilinmekte olup, gençler terör örgütleri için en hayati ve vazgeçilmez kaynaktır. Zira bir terör örgütünün istediği kadar parası, yurt içi ve yurt dışı desteği olsa bile onu ayakta tutan temel kaynak insandır.

Günümüzde evrensel veya bölgesel çapta, terörizmi engellemeye yönelik çalışmalar devam etmekte olup, bu kapsamda 13 uluslararası sözleşme bulunmaktadır. En etkin uluslararası örgütlenmelerden biri olan Avrupa Birliği (AB)’nin terörizmle

Terör konusu sınırlar aşan etkileri nedeniyle, sadece terör eylemlerine maruz kalan ve terörizmin hedefindeki ülkelerin değil, küresel anlamda tüm devletler ve uluslararası kuruluşların işbirliği ve koordinasyon içerisinde topyekûn mücadele etmesi gerektiği bir tehdittir.

mücadelede maksimum faydayı ve üyeleri arasında fikir birliğini sağlamak için “Çerçeve Karar” olarak (Şimşek, 2016:320-321) terörizmi çok geniş bir çerçevede tanımlamasına rağmen; başta NATO, G-20, OECD, gibi kuruluşlarda ortak ve müttefik olduğu Türkiye’ye yönelik terörizmi desteklemekten geri kalmaması dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda 1990’lı yıllara kadar Türkiye’ye yönelik demokratikleşme kapsamında bir iç sorun olarak gördükleri etnik milliyetçilik hareketlerini, artık uluslararası siyasal bir konu olarak ele aldıkları görülmektedir. Artık, küresel ortamlarda etnik ve mezhepsel konulara değinen siyasi faaliyetler, paneller, tartışmalar, kongreler vb. çalışmalar olağan hale gelmiştir. Bu bağlamda ABD’nin koruması altında bulunan terör örgütü PYD’nin Suriye’nin kuzeyinde ve doğusunda yürüttüğü kukla bir devlet kurma süreci de halen devam etmektedir. Yıllardır PKK’yı terör örgütü olarak gören müttefik ABD’nin PKK’nın bir uzantısı olan PYD’yi terör

örgütü olarak görmemesi ise manidardır (Acar, 2019:1458).

Uluslararası ortamda, YPG’nin terör örgütü ilan edilmesini engelleyen ABD’nin bu tavrına karşı Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın “Eğer biz sizinle NATO’da berabersek, eğer biz sizinle dünyada, NATO’da bu birlikteliğimizi sürdüreceksak bize samimi davranacaksınız. Teröristlerin yanında yer almayacaksınız. Eğer yer alacaksınız bizim yanımızda yer alacaksınız” şeklindeki açıklaması müttefiklerimizin samimiyetsizliğine karşı gösterilmiş açık ve net bir tepkidir (Boyras, 2021).

AB, küreselleşen dünyada çok-katılımcı bir uluslararası düzenin sağlanması durumunda; AB’nin güvenliği ve refahının da sağlanacağını belirtmektedir. AB bu kapsamda terörizmle mücadelenin stratejik bir konu olarak önemini vurgulayan AB Terörizmle Mücadele Stratejisi’ni 30 Kasım 2005 tarihinde kabul etmiştir. Bu stratejide, bir terörist saldırı olması durumunda AB’nin dayanışma içinde hareket etmesinin, üye ülkelerin yeteneklerine bağlı olarak terörizmle mücadelede risk temelli bir yaklaşım göstermelerinin ve karşılık verme imkân ve kabiliyetlerini geliştirmelerinin önemine değinilmesi dikkat çekmektedir (Tangör ve Sayın, 2012:99).

“Değişen Dünyada Güvenliği Sağlamak” başlıklı AB Güvenlik Stratejisinin Uygulanması raporunda ise; AB’nin bir istikrar abidesi olarak dünyada her zamankinden daha fazla sorumluluğu olduğu, Avrupa kıtasına demokrasi ve huzuru getirdikleri, Balkanlar’daki gelişmelerin daha da iyiye gittiği, AB’nin Doğu ve Güney’deki ortaklarıyla komşuluk ilişkilerini güçlü bir çerçeve oturttukları (AB, 2008) belirtilmesine rağmen; AB başta FETÖ ile mücadele olmak üzere Türkiye’yi terörizm ile mücadelede yalnız bırakmıştır. DAEŞ ile mücadele kapsamında ise

El Bab’a girildiğinde Türkiye’nin bu harekâtına karşı çıkmıştır. Daha da ötesi sınırlarının güvenliği ve ülkede yaşayan milyonlarca Suriyeli sığınmacının güvenliği için Türkiye’nin Suriye’nin kuzeyine yaptığı Barış Pınarı Harekâtı’na en sert şekilde karşı çıkan ülkeler AB’nin kurucu üyelerinden yıllarca NATO olmak üzere birçok uluslararası platformda Türkiye’nin müttefik ve ortak paydaşı olan Fransa, Almanya ve Hollanda olmuştur (Euronews, 2019).

Birleşmiş Milletler (BM) 14. Suçun Önlenmesi ve Ceza Adaleti Kongresi’ne gönderdiği mesajda hak ve özgürlükler alanında uluslararası büyük bir tehdide vurgu yapan Adalet Bakanı Abdülhamit Gül, “Bu tehdit giderek daha çok ülkeyi hedef almaya başlayan ve ortadan kaldırılması uluslararası toplumun samimi iş birliğini zorunlu kılan terörizmle ortak mücadeledir. Türkiye, terörden çok çekmiş bir ülkedir, terörün her türüyle din, dil, ırk gözetmeksizin, ayırım yapmadan kararlı bir mücadele içindedir.” ifadelerini kullanmıştır. Buna rağmen 15 Temmuz 2016 günü Türkiye’de demokrasiyi yıkmaya ve anayasal düzeni ortadan kaldırmaya çalışan FETÖ/PDY mensuplarının bir kısmının bugün bazı müttefik devletlerde mülteci muamelesi görmesi ve masum insanlarımızı katleden bir diğer terör örgütü PKK ve uzantısı PYD’nin rahatça uluslararası ortamdan maddi ve manevi destek almaya devam etmesi, terörizmle mücadelede müttefik politikaların ele alınmasını gerekli kılmaktadır (Kaplan, 2021).

Bu kapsamda; Paris’te düzenlenen Terörizmin Finansmanı ile Mücadele Konferansı’nda Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanı Süleyman Soylu, Avrupa’dan birçok STÖ’nün bölücü terör örgütü PKK’ya maddi kaynak sağladığının delilleriyle mevcut olduğunu belirterek, günümüzde ülke-

rin terörizmle sadece kendi sınırları içerisinde mücadele edemeyeceğini vurgulamış ve uluslararası topluma iş birliği ve samimiyet çağrısı yapmıştır (İçişleri Bakanlığı, 2018).

2.3. Müttefik İlişkilerde Kurmaca-Aldatmaca: Samimiyet Eksikliği

Terör konusu sınırlar aşan etkileri nedeniyle, sadece terör eylemlerine maruz kalan ve terörizmin hedefindeki ülkelerin değil, küresel anlamda tüm devletler ve uluslararası kuruluşların işbirliği ve koordinasyon içerisinde topyekûn mücadele etmesi gerektiği bir tehdittir. Bu husus insanlığa karşı tüm devletler ve uluslararası kuruluşların yerine getirmeleri gerektiği bir görevdir (Avaner ve Ark, 2019:475). Bu bağlamda 1963'te Ankara Antlaşması ile AB'ye girmek için başvuran Türkiye'nin çeşitli bahanelerle bekletilmesine rağmen; doğu blokunun dağılmasıyla ortaya çıkan devletlerin sosyal, politik ve ekonomik hazırlık seviyesine bakılmaksızın AB'ye kabul edilmesi sorulanmalıdır. Bunun sebebinin daha iyi anlaşılabilmesi için müttefiklerle ilişkilerimizin yakın tarihimizden itibaren ele alınmasında fayda vardır.

Bu kapsamda 19. Yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin 1911 ve 1912 yıllarında İngiltere'ye sipariş ettiği Sultan Osman ve Reşadiye zırhlılarının Ağustos 1914 yılında halktan toplanan yardımlarla son taksitinin de ödenmesine rağmen İngiliz hükümeti Birinci Dünya Savaşının başlamasını bahane ederek bu gemilere el koyması başlangıç kabul edilebilir (Kırış, 2019:267-268). Bunlardan Reşadiye zırhlısının inşasının ise Trablusgarp savaşı ve Balkan savaşları nedeni ile daha önce de durdurulmuş olması dikkat çekicidir (Kırış, 2019:269).

İngiltere'nin Sultan Osman ve Reşadiye gemilerini teslim etmemesi ile başlayan bu süreç, müttefikleri-

mizin FETÖ mensuplarına barınma imkanı sağlamaları ile devam etmiş, Türkiye'ye karşı kötü bir samimiyet sınavı vermişlerdir. Yine DAEŞ ve YPG terör örgütlerinin Suriye ve Irak'ta yaptıklarına seyirci kalan, uluslararası basında sadece kınama veya yaygara yapmaktan öteye gitmeyen müttefikler, bu bölge halklarını terör kiskacından kurtarmak ve kendi sınırlarının güvenliğini sağlamak için Suriye ve Irak'ta belirli bölgelere operasyon yapan Türkiye'yi protesto etmeye devam etmişlerdir.

Benzer şekilde müttefikler ve uluslararası toplum 1950'li yıllardan itibaren Kıbrıs'ta EOKA terörüne seyirci kalırken, Türkiye'nin garantör ülke olarak uluslararası hukuktan kaynaklı ve haklı olarak yaptığı soydaşlarını koruma harekâtı esnasında; soğuk savaş devam etmesine ve NATO'da en etkili güçlerden biri olmasına rağmen, Türkiye'ye ambargo uygulanmıştır.

Etnik veya dini motifli terör örgütlerinin bazı ideolojik ve dini araçları kullanarak fikri yapılarını inşa ettikleri, dünyadaki hiçbir dinin, şiddetin özellikle de terör eylemlerinin kullanılmasını tasvip etmezken, terör örgütlerinin bu kavramları adeta birer mankurt haline getirdikleri mensupları vasıtasıyla rahatlıkla yerine getirdikleri görülmektedir. Bu kapsamda Ermeni kaynaklı etnik terör örgütü ASALA'nın 1970 ve 1980'li yıllarda Türkiye'ye karşı gerçekleştirdiği saldırılarda, 31 Türk diplomat ve yakını şehit edilmiştir (Demirci, 2019). Bu eylemlerinin çoğunluğunun Batılı Müttefik ülkelerde yapılmış olması manidar olup, Ermeni terör örgütlerinin halihazırda Türkiye üzerindeki hedefleri devam etmektedir ve sözde ermeni soykırımını değişik cümlelerle tanıyan, ermeni örgütlerine en çok destek veren ülkeler ise maalesef yine NATO müttefikimiz ABD ve Fransa'dır.

Son zamanlarda ise komşularında yaşanan karışıklıklardan dolayı savunma sistemlerine ihtiyaç duyan Türkiye'ye istediği silahları parası ile vermeyen batılı müttefikler, aynı 1914'te İngiltere'nin yaptığı gibi davranarak, Rusya'dan S-400 savunma sistemleri tedarik edilince ambargo silahını tekrar meydana çıkarmışlar, Türkiye'yi paydaşı olduğu F-35 projesinden çıkararak, daha büyük yaptırımlarla tehdit etmişlerdir. Bu örneklerden eksikliğini belirttiğimiz samimiyet olgusu, sadece uluslararası ilişkilerde değil iç işlerinde hükümet politikaları için de geçerlidir. Nitekim Türkiye'nin terörle mücadele politikalarında halkına karşı uyguladığı samimi politikalar meyvesini vermiş, PKK terör örgütünün "hendek" operasyonlarında halk desteği almasını engellemiş, PKK terör örgütü geniş tabanlı uluslararası desteğe rağmen bitme noktasına gelmiştir.

Bu durumdan çıkış arayan ve strateji değiştiren PKK terör örgütünün Suriye kolu PYD, Suriye'deki iç karışıklıkların verdiği otorite boşluğundan faydalanarak, DAEŞ ile mücadele görüntüsü altında Suriye kuzeyinde Türkiye sınırı boyunca uzanarak Akdeniz'e ulaşmayı amaçlayan bir koridor oluşturma arayışına girmiştir. Türkiye Cumhuriyeti de BM sözleşmesinin 51'inci maddesinden kaynaklanan Meşru Müdafaa Hakkı'nı kullanarak hiçbir devletin ve uluslararası organizasyonun DAEŞ'e karşı cesaret edemediği kara harekâtını 24 Ağustos 2016'da Fırat Kalkanı Harekâtı ile başlatmıştır. Kısa sürede Afrin ve Münbiç arasında kalan alan DAEŞ terör örgütünden temizlenmiş, PYD terör örgütü ise Fırat Nehri'nin doğusuna geçemeyecek şekilde baskılanmıştır. Devamında yapılan Zeytin Dalı ve Barış Pınarı harekâtları ile neredeyse tüm Suriye sınırı boyunca emniyetli bölge oluşturulmuş ve Türkiye'ye yönelik

Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle soğuk savaş yıllarında gelişen Türkiye-ABD dolayısıyla üyesi olunan NATO ülkeleri arasındaki ilişki ile Türkiye-AB arasındaki ilişki Avrupa'nın güvenliği için zaruri bir ihtiyaçtır.

terör riski sınırlarımız ötesinden kontrol altına alınmaya çalışılmıştır (Polat, 2020:58).

Türkiye, terörizmle mücadele kapsamında ABD ile sadece PKK ve DAESH ile mücadele temelli temaslar kurmamış, FETÖ terör örgütü ile mücadele kapsamında da temas kurmuştur. Ancak Kore savaşında dostluğu uğruna şehitler verdiği 20. yüzyıldaki kadim müttefiki ABD ile terör örgütleri konusunda görüş ve uygulama birlikteliği sağlayamayan Türkiye'nin müttefiklerine karşı güveni bir kez daha sarsılmıştır.

Bu ayrılıklara ilave olarak ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü John Kirby'nin "ABD'nin PYD'yi terör örgütü olarak görmediğini" açıklaması (Duran, 2016), ABD Dışişleri Bakanlığının "Terörizm 2015 Ülkeler Raporu"nda PYD'nin terör örgütleri listesinde göstermemesi (ABD, 2015), ABD öncülüğünde Kuzey ve Doğu Suriye'de DAESH terör örgütünden temizlenen yerlere PYD'nin yerleştirilmesi ve PYD'ye milyonlarca dolarlık silah yardımı yapılması akıllara ABD Başkanı Lyndon B. Johnson'un 5 Haziran 1964'de dönemin Başbakanı İsmet İnönü'ye Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmemesi için gönderdi-

ği mektubu getirmektedir. Bu mektupta Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale etmesini asla kabul edilmeyeceği sert bir üslup ile dikte edilmiş, mektubun etkisi uzun yıllar boyunca sürmüş ve ABD-Türkiye ilişkileri yara almıştır (Duran, 2016).

Benzer şekilde son zamanlarda Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya'da çözüm ortağımız olan Rusya'nın Türkiye'yi şekillendirmek için PKK ve PYD ile ilişki kurduğu bilinmekte olup, PKK'ya silah temin eden Zahariy Kalaşov'un Moskova'da yakalanması, ülkelerin terör örgütlerini nasıl desteklediklerini ve onları nasıl paravan olarak kullandıklarını bize göstermektedir (Akşam, 2016). Zira PKK/PYD terör örgütünün Suriye'de görev yapan TSK'ya ait zırhlı araçlara Fransız-Alman ortak yapımı olup aynı zamanda İngiltere ve İspanya'nın da lisansı olarak üretimini yaptığı NATO ülkelerinin silah envanterinde yer alan, Milan füzeleri ile saldırmaya ise dikkat çeken başka bir husustur (Tui-cakademi, 2016).

1999 yılından itibaren İmralı'da tutuklu ve hükümlü olarak bulunan Abdullah Öcalan'ın cezaevinde olmasına rağmen Suriye'de PYD, Türkiye'de PKK ve İran'da PEJAK vb. terör örgütlerini kurduğu veya yönettiği, PKK'ya müzahir siyasi partilerin de güdümünde hareket ettiği bilinmektedir. Normal şartlarda binlerce kişinin kanına girmiş bir terör örgütü başının cezaevinden ABD veya diğer uluslararası güçler ile ilişki kuracak seviyeye gelen terör örgütlerini kurması beklenemez. Ancak görünen odur ki, küresel güçler isterlerse cezaevindeki bir hükümlüye sadece terör örgütü değil, devlet bile kurdukları isteyebilirler, hem de müttefiklerine karşı...

Bu örneklerle açıklanmaya çalışan terörizmle mücadelede müttefikler

ile ilişki en büyük risk parametresi olarak ortaya çıkmış olup;

- i. Terör örgütlerin hedef aldığı ülkenin müttefikleri ve uluslararası ortaklarının samimiyet ve işbirliği içerisinde hareket etmemesi,
- ii. Terör eylemleri yapan örgütlerin terör örgütü ilan edilmemesi,
- iii. İlan edilmiş olsa bile müttefik ülkelerde dolaylı yollardan destek verilmesi,
- iv. Müttefik ülkeler ve kuruluşlar arasında samimiyetin sorgulanmasına dolayısıyla da diplomatik ilişkilerin güvensizleşerek etkisizleşmesine neden olmaktadır.

SONUÇ

II. Dünya Savaşı sonrası değişen sömürge politikaları, başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere yeraltı ve yerüstü kaynakları bakımından zengin fakat gelişmemiş ülkelerde etnik veya dini motifli iç karışıklıklar ve şiddet olaylarının artmasına ve terör örgütlerinin bu ülkelerde barınma, yaşama ve faaliyet alanları bulmasına neden olmuştur. Bu ülkelerle tarihi, dini ve etnik bağları olan Türkiye, bu coğrafyada çatışmaların sona ermesi, barışın sağlanması, bütün tarafların çözüm süreçlerinde eşit ve uyum içerisinde yer alması için her türlü katkısı samimiyetle vermektedir.

Ancak çoğunluğu petrol ve doğalgaz zengini olan bu ülkeler, küresel güçlerce diktatörlükle ya da terörizmle destek vermekle suçlanarak, işgal edilmiş veya uluslararası örgütler kullanılarak bir nevi manda altına alınmıştır. Dünya kamuoyu, bu ülkelerin terörizmi desteklediğine inanırken, bu ülkelere gizli veya açık yollarla silah satışı yapan küresel güçler ve istihbarat örgütlerinin bu eylemlerdeki etkisi ve katkısını göz ardı etmektedir. Oysa terör örgüt-

lerinin kullandıkları silah, patlayıcı vb. malzemeler ile terörizmi finanse eden uyuşturucunun üretiminde kullanılan özel kimyasal maddeler küresel güçler ve gelişmiş batılı ülkelerce üretilmektedir. Ayrıca terör eylemlerinde kullanılan silah ve teçhizatın gelişmiş ülkelerce askeri birlikler için üretilmiş olmasına karşın, terör örgütlerinin eline nasıl geçtiğine ilişkin uluslararası toplumca herhangi bir işlem yapılmaması da dikkat çekicidir.

Bütün bu hususların başta Türkiye'nin batılı müttefikleri olmak üzere uluslararası örgütler ve küresel

güçlerin, terörizm ile mücadelede samimi olmadıklarını, aksine dolaylı veya dolaysız yollardan terörizmin yaygınlaşmasına katkı sağladıklarını düşünmemize neden olduğunu belirttiğimiz bu çalışmada; müttefiklerle özellikle terörizmle mücadele konusunda risk odaklı ilişkiler kurulmasının, bu ilişkilerin samimiyet ve karşılıklı sadakat içerisinde sürdürülmesinin önemine dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle soğuk savaş yıllarında gelişen Türkiye-ABD dolayısıyla üyesi olunan NATO ülkeleri arasındaki

ilişki ile Türkiye-AB arasındaki ilişki Avrupa'nın güvenliği için zaruri bir ihtiyaçtır. Diğer yandan Ortadoğu ve Kafkasya'da yaşanan sorunların çözümünde birlikte hareket eden Türkiye-Rusya ilişkilerinin önemi her geçen gün daha da artmaktadır. Sonuç olarak siyasi ve askeri alanlarda, Kore, Kosova, Somali, Irak, Suriye, Afganistan ve diğer çatışma alanlarında yürütülen terörizmle mücadelede harekâtlarına samimiyetle katılan ve işbirliğine sadakatle devam eden Türkiye, aynı hassasiyeti müttefiklerinden ve uluslararası toplumdan da beklemektedir.

KAYNAKÇA

- AB, (2005). Council of the European Union, the European Union Counter-Terrorism Strategy, 14469/4/05 REV 4, Brüksel.
- AB, (2008). European Council, Report on the Implementation of the European Security Strategy: Providing Security in a Changing World, Brüksel.
- ABD, (2015). Country Reports on Terrorism 2015. Foreign Terrorist Organizations. Bureau of Counter Terrorism and Countering Violent Extremism., U.S. Department of State Diplomacy in Action.
- Acar, Ü., (2019). Yeni Dünya Düzeninin Taşeronu: Terör Örgütleri, Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi 6(3):1450-1474.
- Akşam Gazetesi, (2016). PKK'nın Silah Baronu Yakalandı, (15 Temmuz 2016). <https://www.aksam.com.tr>.
- Avaner, T., Ocaklı L. ve Yasuntimur, A. (2019). Terörle Mücadele ve Uluslararası Kuruluşların Terörle Mücadele Stratejileri, VI Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar Sempozyumu, 13-15 Haziran 2019, Ankara.
- Beren, F., (2013). Terörle Mücadelede Risk Yönetimi: 15 Şubat Eylemleri Örnek Olayı, Polis Bilimleri Dergisi, 15(1):89-107.
- Boyraz, T., (2021). Terör ile Mücadele Bağlamında Türkiye-NATO İlişkileri, Yakın Doğu Enstitüsü, (6 Kasım 2021) <https://www.de.neu.edu.tr>.

- Demir, C.K., (2019). Terörizm ve Terörizm ile Mücadele, (28 Ekim 2021) <https://www.researchgate.net>.
- Derin, G., Ziyalar, N. ve Aşcıoğlu, F. (2020). Türkiye'de Terör Üzerine Yapılan Tezlerin Değerlendirilmesi: Bir Meta-Sentez Çalışması, Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi, 17(1):58-72.
- Demirci, Z., (2019). 31 Türk Diplomat ve Yakınları Ermeni Terör Örgütlerinin Kurbanı Oldu, (22 Ekim 2019), <https://www.aa.com.tr>.
- Duran, A. E., (2016). ABD PYD Konusunda Geri Adım Atmayacak, (12 Şubat 2016), <https://www.dw.com.tr>.
- Euronews, (2019). Türkiye'nin Suriye Operasyonuna Hangi Ülkeler Karşı Çıkıyor, Kimler Destek Veriyor, <https://tr.euronews.com/2019/10/14/>, E.T: 15 Kasım 2021.
- Gürel, M.M., (2008). Küreselleşen Dünya ve Terörizm, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme ABD, Y.lisans Tezi, 122 sayfa.
- İçleri Bakanlığı, (2018). Bakan Soylu Fransa'da Düzenlenen Terörizmin Finansmanı ile Mücadele Konferansına Katıldı, (26 Nisan 2018), <https://www.icisleri.gov.tr>.
- Kaplan, E., (2021). Bakan Gül: Başta Terör Olmak Üzere Sınır Aşan Bütün Suçlarla Mücadelede Samimi Bir İş Birliği Noktasında Buluşmalıyız <https://www.aa.com.tr>.
- Kırış, Ö.Y., (2019). Osmanlı-Yunan Donanma Mücadelesi: Sultan Osman

ve Reşadiye Gemileri, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(90):267-288.

- Lum C, Kennedy L.W. ve Sherley A., (2006). Are Counter Terrorism Strategies Effective? The Results of the Campbell Systematic Review on Counter Terrorism Evaluation Research. Journal of Experimental Criminology, 2(4):489-516.
- Polat, D.Ş., (2020). Türkiye'nin Suriye'nin Kuzeyindeki Askerî Harekâtının Amaçları ve Sonuçları, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 16(33):53-96.
- Sağlam, T., (2021). Türkiye-ABD İlişkilerine Çarpan Terör ve Diplomatik Samimiyet, <https://www.tuicakademi.org>.
- Şimşek, M., (2016). Terörizm; Kavramsal Bir Çalışma, Akademik Bakış Dergisi, 54:319-335.
- Tangör, B. ve Sayın, S. (2012). Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni bir Bütünleşme Alanı mı?, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi 11(1):85-118.
- Tavukçu, S., (2018). 15 Temmuz Yeni Türkiye Yolunda Düşüm Noktası, Bölgesel Analiz, Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE), <https://www.sde.org.tr>. E.T:15 Kasım 2021.
- Tuicakademi, (2016). Türkiye-ABD İlişkilerine Çarpan Terör ve Diplomatik Samimiyet, (08 Aralık 2016), <https://www.tuicakademi.org>.
- Uzar, E. (2017). James Wood: Kurmaca Nasıl İşler?, Söylem Filoloji Dergisi, 2(2):372-379.